

Handläggare: Christina Österling
Tfn: 08/508 09 527

Till
Norrmalms stadsdelsnämnd

Äldrepolitik för framtiden – yttrande till kommunstyrelsen

Förslag till beslut

Remissen besvaras med stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Ylva Tengblad
stadsdelsdirektör

Mona Lindgren
avdelningschef

Yvonne Goldberg
avdelningschef

Sammanfattning

SENIOR 2005 har haft i uppdrag av regeringen att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Den 1 november 2003 överlämnade beredningen SENIOR 2005 sitt slutbetänkandet; Äldrepolitik för framtiden - 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning (SOU 2003:91).

Kommunstyrelsen har överlämnat slutbetänkandet till äldreomsorgsberedningens kansli och stadsdelsnämnderna Norrmalm, Farsta och Kista för yttrande.

Stadsdelsförvaltningen har i sitt yttrande valt att lägga fokus på de förslag i slutbetänkandet som berör stadsdelsnämndens uppdrag - vård och omsorg av äldre och demokrati. Stadsdelsförvaltningen tycker att slutbetänkandet tar upp viktiga frågor för framtiden samt utgör ett viktigt kunskapsunderlag och ett bra diskussionsunderlag. Slutbetänkandet fyller en viktig funktion genom att betona betydelsen av forskning och utveckling. Stadsdelsförvaltningen tycker att den s.k. fjärde åldern har kommit i skymundan och att frågor som finansiering, personal-/kompetensförsörjning, prioriteringar och individens eget ansvar borde givits större utrymme i slutbetänkandet.

Ärendets beredning

Detta ärende har beretts inom vård- och omsorgsavdelningen beställare i samråd med vård och omsorgsavdelningen utförare och stadsmiljö- och planeringsavdelningen. Lokala pensionärsrådet har informerats vid sammanträdet 23 augusti. Fackliga organisationer har informerats enligt samverkansavtalet.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 22 december 1998 att tillsätta en parlamentarisk beredning med uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Analyser och förslag har utformas med utgångspunkt från situationen år 2005 och framåt. Genom regeringens beslut bemyndigades chefen för socialdepartementet att förordna ledamöter, sakkunniga och annat biträde som fordras för uppdraget. Beredningen antog namnet SENIOR 2005 och överlämnade den 9 april 2002 diskussionsbetänkandet; Riv ålderstrappan! Livslopp i förändring (SOU 2002:29) till regeringen. Detta diskussionsbetänkande har legat till grund för såväl ett remissförfarande som beredningen själv ansvarat för och en bred diskussion genom en rad utåtriktade aktiviteter. SENIOR 2005 överlämnade den 1 november 2003 slutbetänkandet; Äldrepolitik för framtiden - 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning (SOU 2003:91).

Kommunstyrelsen har överlämnat slutbetänkandet till äldreomsorgsberedningens kansli och stadsdelsnämnderna Norrmalm, Farsta och Kista för yttrande senast den 27 augusti 2004.

Sammanfattning av slutbetänkandet finns som bilaga till detta tjänsteutlåtande. Bilagan utsänds ej med finns tillgänglig på nämndens sammanträde och kan dessutom beställas hos förvaltningens registrator, tel. 508 09 017.

Uppdrag

SENIOR 2005 har haft i uppdrag av regeringen att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Enligt direktiven (dir. 1998:109) har utgångspunkterna för arbetet varit de förändrade krav som ställs på samhället när både antalet och andelen äldre i befolkningen ökar. I direktiven har regeringen lagt särskild vikt vid att förslag lämnas som syftar till att öka äldre människors möjligheter att delta och ha inflytande i arbetsliv och samhälle.

Till uppdraget har också hör att belysa skillnader mellan mäns och kvinnors förutsättningar och villkor och att beakta det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund. Arbetet ska bidra till att skapa en bred diskussion om äldrepolitikens roll, möjligheter och begränsningar.

Arbetsätt

Analys och slutsatser avser i första hand personer födda fram till mitten av 1950-talet och deras fortsatta situation som äldre under åtminstone 2010- och 2020-talen. Stor vikt har lagts vid att dessa personer är en del av hela befolkningen och att frågor om deras situation också gäller hela samhället.

Utifrån den prioritering av arbetsområden och frågeställningar som gjordes i direktiven valdes att särskilt uppmärksamma de delar av äldrepolitiken som gäller äldre människors möjligheter till aktivitet, delaktighet och inflytande. Beredningens arbete inom dessa områden kan beskrivas som en process i tre steg:

- Steg 1: analys av underlag samt presentation av framtidsbilden och principiella slutsatser i diskussionsbetänkandet Riv ålderstrappan! Livslopp i förändring (SOU 2002:29) som gavs ut i april 2002.
- Steg 2: dialog om framtidsbild och slutsatser, dels genom en formell remissomgång, dels genom regionala konferenser och seminarier med särskilt berörda aktörer.
- Steg 3 slutbetänkande med förslag på åtgärder som lämnas till regeringen.

Remissomgången pågick från april till oktober 2002. Remissen sändes till 197 instanser, av vilka 123 besvarade den.

I anslutning till diskussionsbetänkandet gav SENIOR 2005 ut fyra bilagedelar med underlagsrapporter från experter inom olika områden.

Under våren 2002 gav SENIOR 2005 även ut en antologi med tio röster om ålder och åldrande, I livsloppet.

I slutet av april 2002 gav SENIOR 2005 ut en engångstidning, som spreds genom kvällspressen, om de frågor som behandlades i diskussionsbetänkandet.

Under år 2002 arrangerade SENIOR 2005 sex regionala konferenser om den framtida äldrepolitiken. Samma år genomfördes också sju framtidsverkstäder i olika kommuner i samarbete med stiftelsen Cesam.

Förslag till åtgärder

I oktober 2003 överlämnade SENIOR 2005 slutbetänkandet Äldrepolitik för framtiden. 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning (SOU 2003:91). De åtgärder som föreslås i detta slutbetänkande är främst inriktade på att förbättra förutsättningarna för den utveckling som SENIOR 2005 vill se på längre sikt. Det handlar bl.a. om insatser för att starta processer av olika slag samt för att initiera och förstärka forskningen inom olika områden. Det anges dock i några fall även att regelverk och användningen av statliga styrmedel bör ses över eller förändras. Sammantaget innebär detta att det inte föreslås nya åtaganden för någon aktör eller så omfattande statliga insatser att dessa inte kan klaras inom ramen för de prioriteringar som regeringen

kontinuerligt måste göra inom ramen för sina budgetar. Förslagen till åtgärder följer nedan och är numrerade från 1 till 100. Numrering är inte någon rangordning av förslagen.

Mål och inriktning

1. Ersätt de nuvarande nationella målen för äldrepolitiken med två nya mål, ett som avser trygghet och ett som avser utveckling:
 - Trygghetsmålet: Alla människor skall kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg.
 - Utvecklingsmålet: Alla människor skall oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt.
2. Komplettera de nationella målen för äldrepolitiken med fem inriktningar för det fortsatta arbetet - fem nycklar till framtiden:
 - Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster
 - Bryt åldersbarriärer
 - Planera för aktivt åldrande
 - Stärk sammanhållning och ansvarstagande över generationsgränser
 - Tydliggör och säkerställ det offentliga ansvaret för vård och omsorg om äldre människor.

Genomförande, uppföljning och utvärdering

3. Arbetet med att uppnå de nationella målen för äldrepolitiken bör bygga på en samlad strategi som vilar på två pelare:
 - Inkludera frågor om åldrande och äldre människor inom andra berörda politikområden
 - Urskilj och säkerställ de lösningar som behövs just för människor över en viss ålder.
4. En nationell ledningsgrupp för äldrepolitik bör inrättas inom regeringskansliet för att hålla ihop arbetet med att genomföra och följa upp samt organisera samverkan mellan flera berörda departement och regelbunden rapportering till riksdagen, som ansvarar för att utvärdera de äldrepolitiska insatserna utifrån uppställda mål.
5. Ansvaret hos regering och riksdag bör kompletteras med ett sektorsansvar hos olika berörda myndigheter, liknande det som finns inom bl.a. ungdomspolitik och handikappolitiken.

6. Regeringen bör tillsätta en kommitté som utreder både de samhällsekonomiska och regionala effekterna av en åldrande befolkning i syfte att skapa bred politisk enighet om långsiktigt hållbara lösningar.
7. Regeringen bör utreda tillämpning av och metoder för mainstreaming i politiken, dvs. vilka områden som bör inkluderas i olika politikområden och hur detta kan ske på bästa sätt.
8. Regeringen och andra berörda aktörer bör uppmärksamma de utmaningar som följer med en åldrande befolkning inom arbetet med långsiktig hållbarhet inom ramen för det omfattandearbetet med Agenda 21 och Habitat som redan pågår i landet.
9. Regeringen bör se över arbetet med värdegrundsfrågor inom olika politikområden i syfte att skapa en mer enhetlig etisk grundhållning inom dessa.
10. Fördjupa erfarenhets- och kunskapsutbyte med andra länder när det gäller möjligheterna att möta de utmaningar som följer med en åldrande befolkning, såväl inom Norden och EU som inom FN.

Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster

Med flexibla livsloppsmönster kan utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid bli parallella spår i alla åldrar och inte bara aktiviteter förknippade med vissa åldrar. Flexibla livsloppsmönster kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som i dag utgår från uppdelningen av livsloppet i avgränsade fack. Den frigörelsen behöver inte begränsas till åren kring pensionsåldern och därefter. Större möjligheter till karriär och vidareutbildning i 50-årsåldern skulle också kunna underlätta för människor att ägna mer tid åt bl.a. sina barn när man är i 30- och 40-årsåldern.

Öka människors vilja och möjligheter att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter

11. Regeringen bör etablera ett femårigt nationellt projekt med syfte att stärka de äldres (50+) ställning i arbetslivet och öka arbetskraftsdeltagandet bland personer som är 50 år och äldre.
12. Regeringen bör främja ytterligare forskning för att kunna möta de frågor som kommer att bli aktuella på den framtida arbetsmarknaden med en åldrande arbetskraft och generationsskiftet.
13. Regeringen bör ta initiativ till forskning om effekter på arbetskraftsutbudet om fler ges möjlighet till deltidslösningar i samband med pensioneringen.
14. Utveckla arbetsmiljötillsynen.
15. Utveckla mått och metoder för att beskriva och följa förändringar av arbetskraftsdeltagandet för personer som är femtio år och äldre.

16. SENIOR 2005 uppmanar parterna på arbetsmarknaden att granska och överväga förändringar av pensionsavtalen så att dessa avtal ger större möjligheter till flexibilitet vid utträdet från arbetslivet, inte motverkar rörlighet på arbetsmarknaden och ger ekonomiskt utbyte för den som vill arbeta efter 65 års ålder.
17. Förbättra informationen om det förväntade sammanlagda pensionsutfallet från både det allmänna pensionssystemet och tjänstepensionssystemen till enskilda individer.
18. Regeringen bör ta initiativ till att utveckla nya system för studiefinansiering för vuxna.
19. Regeringen bör beakta värdet av validering för den del av befolkningen som är femtio år och äldre och som vill skaffa sig ny yrkeskompetens i de förslag om hur validering ska genomföras och organiseras som regeringen har för avsikt att lägga fram.
20. Regeringen bör ge NUTEK i uppdrag att sammanställa fakta om äldres företagande och utifrån internationella exempel bedöma värdet av riktade insatser för äldre.

Öka och ta till vara äldre människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi

21. Frågor om äldre människors inflytande och delaktighet måste bli självklara delar av det statliga arbetet med att utveckla medborgarnas inflytande och delaktighet i kulturliv och social ekonomi.
22. De politiska partierna måste ta ett större ansvar för att förnyelse av demokrati och medborgarroll inte blir liktydigt med förnygring och aktivt arbeta för att förändra attityderna till äldre människors roll i politiken.
23. Människor i alla åldrar måste omfattas av arbetet med att utveckla inflytande och delaktighet i lokalsamhället. Dagens pensionärsråd bör utvecklas så att deras möjligheter att förmedla äldre människors kunskaper och erfarenheter tas till vara i alla berörda beslutsprocesser, men andra typer av rådslag och dialoger bör också prövas, t.ex. med grupper med personer i olika åldrar i bostadsområden.
24. Det lokala arbetet för att främja och ta till vara äldre människors delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bör utvecklas och i större utsträckning överskrida de sektorsgränser som i dag lätt begränsar perspektiven.
25. Forskningen om äldre människors användning av sin fria tid bör stärkas och kunskaper om åldrande och äldre människor spridas i utbildningar inom kultur- och fritidssektorn.
26. Det lokala arbetet med att utveckla den sociala ekonomins möjligheter bör fortsätta utifrån de erfarenheter som vunnits de senaste åren.
27. Stat, landsting och kommuner bör så snart som möjligt vidta åtgärder som leder till att lokaler som allmänheten har tillträde till är tillgängliga för personer med funktionshinder senast år 2010.

Öka möjligheterna för människor med utsatta livslopp att vara aktiva och delaktiga i samhället under åldrandet

28. Forskningen om utsatta livssituationer under åldrandet och vilket samband denna utsatthet har med tidigare delar av livsloppet måste förbättras.
29. Regeringen bör slå broar mellan å ena sidan äldrepolitiken och det politiska arbetet för ekonomisk trygghet under åldrandet och å andra sidan handikapppolitiken, integrationspolitiken, jämställdhetspolitiken och andra relevanta politikområden.
30. Regeringen bör se över de åldersgränser som gäller för bilstödet så att det blir möjligt att behålla eller få bilstöd även efter 65 års ålder för att kunna förvärvsarbeta om man i övrigt uppfyller kraven för detta.
31. Brottsoffermyndigheten bör få i uppdrag att utreda hur kunskapsunderlaget kan förbättras när det gäller upptäckt och aktivt stöd till äldre brottsoffer inom såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård.
32. Regeringen bör se över möjligheterna att förbättra arbetet med att förebygga psykisk ohälsa bland äldre invandrare, inklusive effekter av traumatiska erfarenheter.
33. Alla äldre människors lika rätt till bl.a. vård och omsorg måste understrykas i utbildningar av vård- och omsorgspersonal.
34. En del av de resurser som i dag används inom staten och kommunerna för att motverka negativa attityder gentemot personer med olika kulturell bakgrund eller sexuell läggning bör avsättas till verksamheter som riktar sig till äldre personer, t.ex. inom pensionärsorganisationerna.
35. Människor som invandrar sent i livet till Sverige från länder utanför Europa och Nordamerika måste få bättre möjligheter att integreras i ett liv med självständighet, aktivitet och delaktighet.

Bryt åldersbarriärer

Negativ särbehandling på grund av ålder är en diskrimineringsgrund bland andra. En aktiv diskussion om de bilder och beskrivningar som förekommer i bl.a. massmedierna är en nödvändig del av det demokratiska samtalet. Även här finns det exempel på insatser i andra länder som kan ge inspiration. Också när det gäller utveckling av ny teknik utgör förlegade föreställningar och bristande kunskaper om äldre människors vardagsliv och teknikanvändning hinder för en utveckling som skulle kunna vara till nytta för enskilda äldre människor, deras anhöriga, företag och samhället som helhet.

Synliggör och bekämpa negativ särbehandling av människor på grund av hög ålder

36. En samlad diskrimineringslagstiftning med ålder som en av flera diskrimineringsgrunder bör införas i Sverige, och utgår från att Diskrimineringsutredningen så snart som möjligt lämnar konkreta förslag på hur en sådan lagstiftning ska utformas.
37. Det statliga språkbruket om åldrande och äldre människor måste ses över och förbättras så att staten föregår med gott exempel på hur grundlagens förbud mot diskriminering på grund av ålder ska tillämpas i det offentliga livet.
38. Översynen av det statliga språkbruket bör även omfatta förtydliganden och utmönstringar av formuleringar i lagtexter som för negativa stereotyper om åldrandet och äldre människor vidare.
39. I anslutning till arbetet med att se över det statliga språkbruket bör det anordnas seminarier eller liknande med företrädare för branschorgan, professionsföreträdare och företag som arbetar med massmedier eller reklam och som har egna riktlinjer där diskriminering på grund av ålder kan ingå.
40. Statligt finansierad statistik bör inte innehålla några övre åldersgränser.
41. Organisationer och företag bör så snart som möjligt se över sina etiska regler och policydokument samt implementeringen av dessa i syfte att synliggöra och motverka negativ särbehandling på grund av hög ålder.
42. Organ som arbetar med uppföljning, tillsyn och etik inom medieområdet bör uppmärksamma diskriminering på alla de grunder som anges i regeringsformen, inklusive ålder.

Stärk utvecklingen av ny teknik för äldre människor

43. Insamlandet av offentlig statistik om tillgång till och användning av teknik bör förbättras så att diskriminerande urval och den osammanhängande bilden av äldres situation undanröjs.
44. Kunskapen om äldre teknikanvändare bör synliggöras och förbättras genom ökad forskning om äldre människors vardagsliv och teknikanvändning samt om teknikens roll i samband med åldrandet.
45. Regeringen bör överväga förutsättningarna för att få till stånd en innovationsprocess som har plats för äldre teknikanvändare och som motverkar trögheter som hindrar företag från att möta en oexploaterad efterfrågan på användbara och ändamålsenliga produkter och tjänster för äldre människor.
46. Regeringen bör också stödja utbildningsinsatser i samverkan mellan näringsliv och etablerade utbildningar.

47. De roller och strategier varigenom äldre själva får och försöker få tillgång till ny teknik bör stödjas.

Planera för aktivt åldrande

SENIOR 2005 delar den bedömning som Världshälsoorganisationen WHO gjort att aktivt åldrande handlar om att fortlöpande kunna vara delaktig i sociala, ekonomiska, andliga, kulturella och medborgerliga frågor. Insatser för att uppnå aktivt åldrande bör minska skillnader mellan kvinnor och män samt mellan socioekonomiska grupper och utformas med uppmärksamhet på förhållandet mellan generationer. Ytterst handlar aktivt åldrande om beslut som enskilda människor själva fattar om livsstil och levnadsförhållanden. En central uppgift för myndigheter och andra aktörer är att skapa förutsättningar för den enskildes egen planering och eget ansvarstagande för ett aktivt åldrande.

Öka människors möjligheter att ta ansvar för sin hälsa under åldrandet

48. Det arbete som nu pågår med att utveckla indikatorer och uppföljningsinstrument inom folkhälsopolitiken när det gäller åldrande och äldre människors förhållanden måste gå vidare, liksom det arbete som redan bedrivs på olika nivåer för bl.a. minskad rökning, ökad fysisk aktivitet och bättre kostvanor i alla åldersgrupper.
49. Regeringen bör ta initiativ till att utarbeta en nationell strategi för förebyggande hälsoarbete under åldrandet så att folkhälsopolitiken kan utvecklas ytterligare inför de demografiska förändringarna.
50. Olika organisatoriska lösningar för tvärssektoriella förebyggande insatser under åldrandet bör prövas och följas upp.
51. Kunskaperna hos nyckelgrupper inom samhällsplanering, socialtjänst, hälso- och sjukvård m.m. bör öka när det gäller möjligheterna att uppnå positiva effekter på äldre människors hälsa genom livsstilsförändringar som rökstopp, ökad fysisk aktivitet och ändrade kostvanor, men också när det gäller betydelsen av kultur och natur.
52. Arbetet med att utveckla och följa upp förebyggande hembesök som metod för uppsökande arbete bland äldre människor bör fortsätta.
53. Regeringen bör tillsätta en Äldresäkerhetsdelegation för förebyggande insatser när det gäller risker för olycksfall bland äldre personer, samverkan med pensionärsorganisationerna om informationsinsatser men också med uppgift att sammanställa statistik och föreslå strukturella åtgärder som kan minska riskerna.

Öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet

54. Den sociala bostadspolitiken bör också bli en förebyggande boendepolitik med utgångspunkt i människors eget ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet, deras varierande förutsättningar att göra val på bostadsmarknaden samt kommunernas nyckelroll när det gäller boende- och samhällsplanering.
55. Informationen till den enskilde om boendets och livsmiljöns betydelse under åldrandet behöver förbättras, inte minst om vad olika typer av boende under åldrandet innebär och vilka villkor som är förknippade med dessa.
56. Kommunerna bör ta till vara de möjligheter som planmonopolet ger för att skapa goda boendeförhållanden och livsmiljöer under åldrandet genom lokala processer som mobiliserar alla berörda aktörer och låter dem komma till tals.
57. Boverket bör få i uppdrag att analysera de statliga styrmedlen inom området i förhållande till hur de kan främja människors självständighet och delaktighet under åldrandet.
58. I det fortsatta arbetet med att öka tillgängligheten i samhället bör behov av insatser i boendet ges större vikt, och regeringen bör snabbt utreda hur den fysiska tillgängligheten i nyproduktion och befintligt bestånd kan främjas på lång sikt och skapa fler alternativ för äldre människor att välja boende och livsmiljö.
59. Forskning och utbyte av kunskaper och erfarenheter när det gäller boende och livsmiljö under åldrandet bör stärkas.
60. När det gäller offentliga miljöer bör en "hundravision" om tillgänglighet för alla till offentliga miljöer vara det naturliga steget när de insatser som nu pågår för att öka tillgängligheten utifrån den nationella handlingsplanen för handikappolitik avslutats; redan nu bör en sådan vision vara vägledande när nya offentliga miljöer planeras eller befintliga miljöer görs om.
61. Kunskaperna om funktionsnedsättningar och funktionshinder under åldrandet bör förbättras, och den kunskap som finns bör föras ut till de aktörer som ansvarar för utformningen av bostäder, transportmedel, offentliga miljöer, affärslokaler, nöjesarrangemang etc.
62. Staten bör ta ett ökat ansvar för att post- och teletjänster organiseras så att de många äldre personer som bor i landsbygds- och glesbygdsområden får möjligheter att åldras med fortsatt självständighet.
63. SENIOR 2005 utgår från att den kommitté som på uppdrag av regeringen ser över plan- och bygglagstiftningen behandlar frågor om regelverket för fysisk tillgänglighet i nyproduktion och befintligt fastighetsbestånd samt när det gäller tillgången till handel och extern service i olika delar av landet.

Förbättra kunskaperna om vad tillgång till service i hemmet betyder för självständighet och hälsa

64. Utveckla olika former av behovsbedömningar för olika typer av insatser inom äldreomsorgen inom ramen för nuvarande socialtjänstlag.
65. Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja utvecklingen av metoder för seriösa men enklare behovsbedömningar inom ramen för nuvarande socialtjänstlag.
66. Regeringen bör ta initiativ till en uppföljning av den enskildes erfarenheter och upplevelser av olika former av behovsbedömningar.
67. Regeringen bör överväga att stödja en försöksverksamhet med ökad tillgång till service i hemmet för äldre inom ramen för nuvarande lagstiftning.

Möjliggör ett aktivt åldrande för människor som behöver vård och omsorg

68. Öka kunskaper och insikter om möjligheter till ett aktivt åldrande för äldre människor med behov av vård och omsorg, och motverka föreställningar om att dessa inte kan eller vill vara aktiva.
69. Kommuner och landsting bör ta till vara möjligheterna att förebygga ytterligare vård- och omsorgsbehov hos äldre människor genom ett förebyggande förhållningssätt och arbete.
70. Huvudmännen för vård och omsorg måste på ett bättre sätt uppmärksamma äldres behov av rehabilitering, habilitering och funktionsuppehållande träning och betydelsen av detta för både individ och samhälle.
71. Utveckla det lokala folkhälsoarbetet och de lokala kultur- och fritidsaktiviteter som avser personer med behov av vård och omsorg.
72. Öka personalens kompetens att arbeta med frågor som berör olika former av aktiviteter hos äldre med behov av vård och omsorg.

Stärk sammanhållning och ansvarstagande över generationsgränser

De utmaningar som en åldrande befolkning innebär för samhället kräver fortsatta insatser för en hållbar utveckling mellan generationer över tid. Särskilt måste ömsesidigheten över generationsgränser stärkas och utvecklas inom områden av betydelse för samhällsekonomin och maktstrukturen i samhället. Med en sådan ömsesidighet blir äldre personers delaktighet även en fråga om att delta i och ta ansvar för politiska beslut. Ett sådant arbete måste botten i förbättrade möjligheter till möten och samverkan mellan personer ur olika generationer i alla delar av det dagliga livet.

Beakta effekter på förhållandet mellan åldersgrupper vid politiska beslut och i samhällsplanering

73. Regeringen bör pröva möjligheterna att mer systematiskt belysa effekter för olika åldersgrupper i samband med uppdrag som gäller generella välfärdsfrågor samt tillväxt och långsiktig hållbarhet, t.ex. inom ramen för vissa uppdrag till myndigheter och kommittéer.
74. Staten bör stödja den lokala planeringen genom att utveckla och sprida kunskap om modeller för marknadsundersökningar och långsiktiga effekter av demografiska förhållanden.
75. Frågor om förhållandet mellan generationer bör regelbundet ställas i någon eller några av de större mätningar som görs i Sverige, t.ex. av SCB eller SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Öka möjligheterna till möten mellan människor över generationsgränser

76. Mötesplatserna i det offentliga livet för människor i olika åldrar måste bli fler.
77. Möjligheterna till mentorskap mellan personer i olika åldersgrupper i arbetslivet bör stärkas.
78. Statens kulturråd bör få i uppdrag att föreslå hur möten över generationsgränser kan främjas inom olika delar av kulturlivet.
79. Gör det möjligt för fler äldre människor att delta i skolarbete och annan verksamhet som gäller barn och ungdomar.
80. Forskning och erfarenhetsutbyte när det gäller möjligheterna till möten över generationsgränser i bl.a. arbetsliv, kulturliv, skola och lokalsamhälle bör stärkas.

Tydliggör och säkerställ det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor

Beslut om framtidens vård och omsorg om äldre människor berör och påverkar alla i befolkningen. Dessa frågor är viktiga för den enskilde individen under olika delar av livsloppet: som äldre, som anhörig till en äldre person i behov av vård och omsorg, som medfinansiär av sin egen framtida vård och omsorg som äldre samt som medfinansiär av offentlig vård och omsorg. Vård och omsorg om äldre är också viktigt för samhället för att skapa stabila levnadsförhållanden. Det är därför oroande att förtroendet för vården och omsorgen om äldre människor tycks svikta. Behovet av förtydliganden av innehållet i det offentliga åtagandet inom vård och omsorg om äldre har nästan inte alls uppmärksamrats tidigare politiskt i Sverige. I flera fall har regering och riksdag haft ambitioner att förtydliga ansvaret för vård och omsorg för de äldre, men resultaten har i de flesta fall i stället inneburit nya visioner och nya organisatoriska lösningar. SENIOR 2005 har i sitt arbete kunnat konstatera att det finns en bred uppslutning kring att det även i fortsättningen ska vara så att samhället har det yttersta ansvaret för vård och

omsorg om de äldre. Det finns t.ex. inget stöd för att lägga ett större ansvar på anhöriga för äldres vård och omsorg. Vad detta yttersta ansvar innebär måste dock klargöras.

Breda och fördjupa de politiska processer som formar det offentliga åtagande för vård och omsorg om äldre människor

81. Regeringen bör ta initiativ till breda diskussioner i samhället om hur man kan tydliggöra det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre i ett samhälle där antalet och andelen äldre ökar samtidigt som det offentliga åtagandet säkerställs avseende finansiering och personalförsörjning.
82. Regeringen bör peka ut vård och omsorg om äldre som ett område för den andra etappen av Ansvarsutredningen.
83. Stärk forskningen om sambandet mellan policyutveckling och medborgarnas förtroende för vården och omsorgen om äldre människor.
84. Utveckla indikatorer för att följa upp och kvalitetssäkra verksamheten ur olika perspektiv inom vård och omsorg om äldre.

Följ upp prioriteringar och utveckla prioriteringsunderlag inom vård och omsorg om äldre

85. Regeringen bör fortsätta att följa upp prioriteringar inom hälso- och sjukvården bl.a. mot bakgrund av Socialstyrelsens bedömning att prioriteringsgrunderna inte följs när det gäller äldre personer.
86. Regeringen bör ta initiativ till ett arbete där frågor om prioriteringar inom vård och omsorg om äldre tas upp till diskussion.
87. Inför individbaserad statistik inom vård och omsorg om äldre.
88. Utveckla statistiken avseende hälso- och sjukvården så att uppföljningar och utvärderingar av vården och omsorgen om äldre människor kan förbättras.
89. Utnyttja den förbättrade statistiken till mer kompletta och detaljerade analyser av hur resurserna inom vården och omsorgen om äldre människor används.

Formulera en kvarboendeprincip

90. Regeringen bör göra en utvärdering av kvarboendet både i det ordinära boendet och i det särskilda boendet ur såväl ett individperspektiv (inklusive bl.a. etiska frågor) som ett samhällsperspektiv (här ingår även ekonomiska frågor som investeringar).
91. Regeringen bör ta initiativ till ett arbete där frågor om kvarboende tas upp till diskussion.
92. Regeringen bör ta initiativ till att kvarboendeprincipen klarläggs på ett tydligare sätt än i nuvarande lagstiftning för såväl den enskilde som för det offentliga.

93. Regeringen behöver initiera en översyn av begreppet särskilda boendeformer och konsekvenserna av det i annan lagstiftning.
94. Utred behovet av statliga insatser inom boendet för att möjliggöra kvarboende även vid omfattande vård- och omsorgsbehov.

Förtydliga stödet till anhöriga/närstående till äldre människor som behöver vård och omsorg

95. Lagreglera kommunernas skyldighet att stödja anhöriga/närstående.
96. Regeringen bör ta initiativ till en översyn av hur termerna anhörig och närstående används i lagstiftning som på olika sätt berör vård och omsorg om bl.a. äldre.
97. Kommunernas arbete med att utveckla stödet till anhöriga och närstående behöver fortsätta.
98. Uppmärksamma de varierande förutsättningarna för olika anhöriga/närstående som ger vård och omsorg åt äldre människor.
99. Utred hur tillgång till vård och omsorg om äldre påverkar jämställdhet mellan män och kvinnor.
100. Utred ansvaret för tekniska hjälpmedel till anhörigvårdare/ närståendevårdare.

Förvaltningens svar

Stadsdelsförvaltningen har i sitt yttrande valt att lägga fokus på de förslag i slutbetänkandet som berör stadsdelsnämndens uppdrag - vård och omsorg av äldre och demokrati.

Slutbetänkandet tar upp viktiga frågor för framtiden, men...

Stadsdelsförvaltningen tycker att slutbetänkandet tar upp viktiga frågor för framtiden. Slutbetänkandet är också ett viktigt kunskapsunderlag och ett bra diskussionsunderlag. Vidare fyller slutbetänkandet en viktig funktion genom att betona betydelsen av forskning och utveckling. Stadsdelsförvaltningen anser dock att slutbetänkandet i vissa delar talar emot sig själv. Å ena sidan vänder man sig mot fördomar om äldre, å andra sidan understryker man att äldre är avvikande.

Fjärde åldern har kommit i skymundan

I slutbetänkandet finns ett fokus på personer i den tredje åldern. Stadsdelsförvaltningen finner fokuseringen olycklig då den fjärde åldern kommit i skymundan. Vilken betydelse får det för den framtida vården och omsorgen av äldre?

Frågor rörande personalförsörjning och ekonomi borde ha funnits med

I slutbetänkandet har gjorts vissa avgränsningar avseende arbetet med vård och omsorgsfrågor. Frågor som gäller framtida finansiering, huvudmannaskap, personal- och kompetensförsörjning och avgifter. Stadsdelsförvaltning har full förståelse för att

avgränsningar måste göras, men anser att frågorna rörande personalförsörjning och ekonomi borde ha funnits med. Frågorna är av stor betydelse för kvalitet, utveckling och finansieringen av den framtida vården och omsorgen av äldre.

Prioriteringsdiskussionen borde ha givits större utrymme

Vidare anser stadsdelsförvaltningen att prioriteringsdiskussionen borde ha givits större utrymme. Det växande gapet mellan människors behov/önskemål och befintliga resurser är en orsak till att prioriteringar blir allt mer nödvändiga. Det är viktigt att öppna, aktiva och tydliga prioriteringar görs. För att kunna göra prioriteringar krävs en professionell kunskapsbildning då det ställer höga krav på kunskapsunderlag och förmåga att använda relevant information.

En mer ingående diskussion borde förts om den enskildes ansvar för sin egen situation

I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att en central uppgift för myndigheten är att skapa förutsättningar för den enskildes egen planering och eget ansvarstagande för ett aktivt åldrande. Frågan om den enskildes ansvar har en nära koppling till prioriteringsfrågan. Stadsdelsförvaltningen anser att en mer ingående diskussion borde förts om den enskildes ansvar för sin egen situation.

Viktigt att äldreperspektivet finns med i forskning, planering och prioritering.

Framtidsbilden som ges i slutbetänkandet är ett åldersirrelevant samhälle där flexibla livsloppsmönster kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som i dag utgår från uppdelning av livsloppet i avgränsade fack. Stadsdelsförvaltningen delar denna uppfattning men vill samtidigt framhålla att det är viktigt att äldreperspektivet finns med i planering, prioritering och forskning.

Bättre kunskap behövs om vården och omsorgen

I likhet med vad som framhålls i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att bättre kunskap behövs om hur vården och omsorgen om äldre fungerar i dag och hur verksamheterna utvecklas och förändras. Kunskapen behöver omfatta både hälso- och sjukvård och äldreomsorg enligt socialtjänstlagen.

Kvalitetsindikatorer har en viktig grund för utveckling och kvalitet. Det finns ett behov att komma överens om, identifiera och använda kvalitetsindikatorer som underlag för jämförelser och som utgångspunkt för utvecklings- och kvalitetsarbete.

Kvalitetsindikatorer bör vara tydliga, pålitliga, mätbara och grundade på enhetliga definitioner.

Med individbaserad statistik går det att få svar på frågor som inte går att få svar på genom mängdstatistik. En flexibel redovisning erhålls och möjligheter ges till analyser av ett helt annat slag än vad som är möjligt med mängdstatistik. Individbaserad statistik ger bättre möjlighet till forskning och utveckling som är till nytta för brukarna.

Stadsdelsförvaltning vill även framhålla behovet av att satsning på tvärvetenskaplig forskning där olika kunskapsområden integreras.

Viktigt att arbeta med delaktighet och inflytande

Stadsdelsförvaltningen anser, i likhet med slutbetänkandet, att det är viktigt att arbeta med delaktighet och inflytande. Frågor som rör äldre får inte bli isolerade företeelser utan måste på ett naturligt sätt integreras i olika sammanhang. Det är av stor betydelse att alla medborgare, oavsett ålder, ges möjlighet till delaktighet och inflytande genom exempelvis öppna sammanträden, medborgarförslag, temamöten, rådslag och hearings.

Förebyggande arbete är bra ur flera perspektiv

Förebyggande arbete bland äldre, genom exempelvis uppsökande arbete, är ett bra sätt att sprida information och kan ha stor betydelse för individens fysiska och psykiska välbefinnande. Förebyggande arbete är också bra ur ett planeringsperspektiv. Stadsdelsförvaltningen ställer sig bakom slutbetänkandets förslag avseende förebyggande arbete.

Frivilligorganisationerna arbete är ett bra komplement

Frivilligorganisationerna arbete är ett bra komplement till bl.a. den kommunala verksamheten. Stadsdelsförvaltningen uppskattar frivilligorganisationernas arbete och anser det viktigt att utveckla samarbetet med frivilligorganisationerna. Stadsdelsförvaltningen anser att frivilligorganisationerna arbete borde getts större utrymme i slutbetänkande.

Utveckla olika former av behovsbedömningar för olika typer av insatser

Stadsdelsförvaltning ställer sig bakom förslaget i slutbetänkandet om att utveckla olika former av behovsbedömningar för olika typer av insatser inom äldreomsorgen inom ramen för socialtjänstlagen. Stadsdelsförvaltningen ingår i en försöksverksamhet med fyra timmar hemtjänst per månad genom förenklad biståndsbedömning.

Viktigt med socialtjänstens deltagande i samhällsplaneringen

I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att den sociala bostadspolitik bör bli en förebyggande boendepolitik. Utgångspunkt ska vara människors eget ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet och deras varierande förutsättningar att göra val på bostadsmarknaden. Här är det viktigt med socialtjänstens deltagande i samhällsplaneringen avseende bl.a. bostäder, trafik och service.

Översyn behöver göras av begreppet särskilda boendeformer

Begreppet särskilda boendeformer är inte definierat i lagstiftning eller förarbeten. I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att en översyn behöver göras av begreppet särskilda boendeformer. Det skulle underlätta information till den enskilde

och/eller dennes närstående och möjliggöra jämförelse mellan olika kommuner och enheter.

Kvarboendepincipen både i ordinärt och särskilt boende bör kartläggas och utvärderas
I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att det är viktigt att ta upp frågan om kvarboende till diskussion. Vidare anser stadsdelsförvaltningen att kvarboendepincipen, både i ordinärt och särskilt boende, bör kartläggas och utvärderas både ur ett individ och samhällsperspektiv.

Hemtjänsten behöver anpassas, effektiviseras och bli mer flexibel
Hemtjänsten måste i större utsträckning utformas för att underlätta för den enskilde och ge större möjligheter för den enskilde att bo kvar hemma trots omfattande omvårdnadsbehov. Stadsdelsförvaltningen anser att utvecklingen av hemtjänsten borde uppmärksammas mer i slutbetänkandet. Det är viktigt att hemtjänsten anpassas, effektiviseras och bli mer flexibel för att möta det ökande och varierande behovet av insatser. Ett steg i rätt riktning anser stadsdelsförvaltningen att förslaget om en sammanhållen hemsjukvård är. Förslaget presteras i betänkandet sammanhållen hemvård (SOU 2004:68) och är positivt ur flera olika perspektiv.

Anhörigvårdarna gör en stor och betydelsefull insats
Stadsdelsförvaltningen vill slutligen betona vikten av anhörigvårdarnas insatser. Anhörigvårdarna gör en stor och betydelsefull insats. Många har uppnått en hög ålder och utför hjälpinsatser som medför tunga påfrestningar både fysiskt och psykiskt. Stadsdelsförvaltningen är positiv till de förslag i slutbetänkandet som rör närstående-/anhörigvårdare; förslag om en översyn av hur termerna anhöriga och närstående används i lagstiftning, fortsatt utveckling av stödet till anhöriga/närstående samt uppmärksammande av de varierande förutsättningar för anhöriga/närstående.

Bilaga

Äldrepolitik för framtiden, 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning – kortversion av slutbetänkandet av den parlamentariska äldreberedningen senior 2005.

Bilagan utsänds ej med finns tillgänglig på nämndens sammanträde och kan dessutom beställas hos förvaltningens registrator, tel. 508 09 017.